

კონცეპტუალური მეტაფორის შემეცნება არის
აღქმა ერთ-ერთი რეალიზაციის თაობაზე ქართულ
ენასა და კულტურაში

On One of the Instantiations of the Conceptual
Metaphor *Cognition is Perception* in Georgian
Language and Culture

ნინო დარასელია

Nino Daraselia

ივანე ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტაჲ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: შემეცნება აჩის აღქმა, კოგნიტიური ლინ-
გვისტიკა, ქართული ენა და კულტურა.

Keywords: *Cognition is Perception*, cognitive linguistics, Georgian language
and culture.

ნაშრომი განიხილავს ბაზისური კონცეპტუალური მეტაფორის - *შემეცნება აჩის აღქმა* - რეალიზაციის ერთ-ერთ თავისებურებას ქართულ ენასა და კულტურაში. კოგნიტიური ლინგვისტიკა (კერძოდ, კონცეპტუალური მეტაფორის თეორია, განსხეულების ჰიპოთეზა, გარდნერის მოძღვრება ინტელექტის ტიპებზე) და ისტორიული ლინგვისტიკა ქმნის ნაშრომის თეორიულ საფუძველს. ემპირიული მასალა მოიცავს ინფორმაციას, მოპოვებულს ქართული ენის ავტორიტეტული ლექსიკონებიდან და კორპუსებიდან, ასევე, წერილობითი და ზეპირმეტყველებითი დისკურსის ნიმუშებიდან.

სპეციალური ლიტერატურის შესწავლისა და ემპირიული მასალის ანალიზის საფუძველზე დადგინდა შემდეგი:

1. ქართული ენისა და კულტურისთვის დომინანტურია სმენითი აღქმის კატეგორია. შესაბამისად, სენსორული მოდალობების ველში სემანტიკური გავრცობის სქემაა *სმენა > მხედველობა* (აღნიშნულის საილუსტრაციოდ შეიძლება მოვიტანოთ დერივაციის შემდეგი ნიმუში: ყური - ყურება). თქმული ეწინააღმდეგება ვიბერგის უნივერსალიას (1984), რომლის მიხედვითაც ვიზუალური აღქმის აღმნიშვნელი ლექსიკური ერთეულები სემანტიკური გავრცობის შდეგად იძენენ სმენითი აღქმის მნიშვნელობას: *მხედველობა > სმენა*.

2. აღქმისა და შემეცნების ველებს შორის სემანტიკური გავრცობისას წინა ხაზზეა კონცეპტუალური მეტაფორა ხატოვანი სქემით *გააზრება, ცოდნის მიღება აჩის მოსმენა*.

3. ქართულში ასევე დასტურდება შემთხვევა, როდესაც ინტელექტთან ასოცირებული ლექსიკური ერთეული საფუძვლად უდევს სმენით აღქმასთან დაკავშირებული ლექსემების დერივაციას: *გონი - გაგონება*. საყურადღებოა, რომ *გაგონება-ს* სემანტიკური გავრცობის შდეგად განუვითარდა *გაგების მნიშვნელობა*.

ნაშრომში ჩამოთვლილი მახასიათებლები ახსნილია გარდნერის თეორიით ინტელექტის ტიპების შესახებ. გარდნერის (2011) თანახმად, ცალკეულ ინდივიდში რეალიზდება მის მიერ გამოყოფილი ინტელექტის რვავე (ლინგვისტური, მათემატიკა/ლოგიკური, მუსიკალური, კინესთეტური, სივრცობრივი, ინტერპერსონალური, ნატურალისტური) ტიპი, თუმცა ერთ-ერთი მათგანი დომინანტური ხასიათისაა. მიმაჩნია, რომ აღნიშნული ინტელექტის ტიპები შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ცალკეულ კულტურასთან მიმართებით. ვერბალური და არავერბალური ქცევის ნიმუშებზე დაკვირვებამ ცხადყო, რომ 8 ინტელექტის ტიპიდან ქართული კულტურისთვის

წამყვანია სმენითი/მუსიკალური და ინტერპერსონალური ინტელექტის სახეობანი. ხსენებული ინტელექტის ტიპების დომინანტობა არ აისახება ზემოთ მოყვანილ ხატოვან სქემებში.

This paper examines one of the instantiations of the generic-level conceptual metaphor *Cognition is Perception* in Georgian language and culture. Cognitive linguistics (namely, conceptual metaphor theory, embodiment hypothesis, Gardner's theory of multiple intelligences) and historical linguistics form the theoretical basis of the study. The empirical data have been accumulated from authoritative dictionaries and corpora as well as samples of spoken and written discourse genres.

The study of scholarly literature and the analysis of the empirical data have revealed the following:

1. For Georgian language and culture, hearing sensory modality is of dominance. Hence for Georgian, the intrafield semantic extension is *hear>see*, and not *see>hear*. The said can be illustrated by the following derivational sample *q'uri-q'ureba* (*ear-look*). The presented evidence contradicts Viberg's (1984) universal, unidirectional pattern of semantic extension across modalities *see>hear*.

2. In transfield extensions, the conceptual metaphor with the image-schema *Understanding/Knowing is Hearing* is of primacy.

3. The derivation of lexemes denoting hearing perception from the roots referring to intellection is also attested in Georgian: *goni – gagoneba* (*reason/mind – hearing*). It is noteworthy that *gagoneba* further developed a secondary meaning – *understanding*.

In the paper the above-enumerated peculiarities are interpreted from the standpoint of Gardner's theory of multiple intelligences. According to Gardner (2011), the 8 types of intelligence singled out by him (linguistic, mathematical/logical, musical, kinesthetic, spatial interpersonal, intrapersonal, naturalistic) are realized in every individual, however, one of the types is of dominant importance. In my viewpoint, multiple intelligences can be used in reference to a particular culture and language community. The observations on the samples of verbal and non-verbal behaviour have revealed that for Georgian culture musical and interpersonal intelligences are of primary relevance. The dominance of the mentioned intelligence types is reflected in the image-schemas presented above.